

Борщевська Г.Е.
старший викладач кафедри
цивільного права Запорізького
національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Інститут заочного провадження давно відомий світовій практиці судочинства, але є відносно новим для цивільно-процесуального законодавства України. Як правило, його функціональну ефективність пов'язують із поширенням судового захисту суб'єктивних прав громадян та юридичних осіб, пришвидшенням вирішення спорів, а також рівнем відповідальності сторін за свої дії (бездіяльність), запобіганням навмисного затягування розгляду справ та зловживанням процесуальними правами сторонами судового процесу. Додання динамічності й ефективності судовій процедурі сприяє зміцненню законності, попередженню правопорушень у сфері цивільно-правових відносин, забезпечує захист порушених прав та інтересів громадян, організацій та їх об'єднань, а також охорону державних і суспільних інтересів.

Порядок заочного розгляду і вирішення справи в цілому підпорядковується загальним правилам судового розгляду, встановлених главою 4 «Судовий розгляд» розділу III «Позовне провадження» ЦПК України деякими особливостями закріпленими главою 8 «Заочний розгляд справи» розділу III ЦПК України.

Верховним Судом України звертається увага на те, що особливості заочного розгляду справ полягають в тому, що у дослідженні обставин справи бере участь лише позивач. Таким чином, як наголошується, при розгляді справи фактично відсутня змагальність сторін.

Але з таким безапеляційним висловлюванням ми не можемо погодитись. Виходячи з існуючої моделі заочного рішення, особливості заочного розгляду справи є незначними і, головним чином, похідними від того, що відповідач не бере участі у справі і тому відсутні усні слухання за участю двох сторін. Але оскільки формування доказового матеріалу здійснюється, за загальним правилом, до судового розгляду, то ми не можемо стверджувати, що при заочному розгляді справи принцип змагальності має обмежений характер чи відсутня змагальність сторін. Суд під час судового розгляду досліджує докази, надані сторонами до або під час попереднього судового засідання.

Це означає, що при заочному розгляді справи суд може не обмежуватися поданими доказами, а в разі необхідності призначати експертизи в справі, витребувати докази від інших осіб, в тому числі і тих, які не беруть участі у справі, коли без цього неможливо повне і всебічне дослідження обставин справи.

Суд досліджує докази, представлені не тільки сторонами, але й іншими особами, які беруть участь у справі. Так, у випадку участі в справі третіх осіб, прокурора, державних органів, органів місцевого самоврядування, організацій і громадян, що захищають порушені або права, що оспорюванні права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, суд досліджує також докази, надані цими особами, оскільки без цього ухвалення законного й обґрунтованого рішення неможливо. Якщо відповідач не надав письмових пояснень і доказів, суд може ухвалити заочне рішення на підставі доказів, наданих позивачем та іншими особами, які беруть участь у справі.

У процедурі заочного розгляду важливим є те, що заочний розгляд можливий та залежить від бажання позивача реалізувати своє право на заочний розгляд. Суд повинен роз'яснити позивачеві його право на розгляд справи в заочному порядку, наслідки, які полягають в тому, що реалізувавши це право, позивач позбавляється можливості реалізації своїх процесуальних прав щодо зміни предмета або підстави позову, зміни розміру позовних вимог, оскільки в цьому випадку суд повинен відкласти судовий розгляд на підставі ч.3 ст.224 ЦПК України.

При заочному розгляді справи усні пояснення надає тільки позивач і тільки він бере участь у дослідженні доказів. Якщо у справі беруть участь інші особи, то вони дають свої пояснення, а суд досліджує докази, надані цими особами. Якщо при розгляді справи виникає потреба призначити експертизу, то суд в установленому порядку повинен це зробити.

Відсутність відповідача в судовому засіданні не означає, що позов буде задоволено повністю або частково, так як позивач повинен в процесі довести свої вимоги відповідно до основних принципів цивільного процесу (в тому числі змагальності) та правил судочинства.

Заочний розгляд справи завершується ухваленням заочного рішення. Процесуальний режим заочного рішення та рішення, ухваленого в звичайному порядку, однаковий.

Таким чином, розгляд справи в заочному порядку підпорядковується загальним правилам судового розгляду справи. Особливість полягає в тому, що окремі процесуальні дії виконуються тільки однією стороною – позивачем: дача пояснень стороною, виступ у судових дебатах тощо. Але при цьому, вважаємо, не можна стверджувати, що при заочному розгляді справи повністю не реалізується принцип змагальності, адже суд досліджує докази, які були подані сторонами (в тому числі відповідачем) до судового засідання, заперечення проти позову тощо.

Нікітенко Р.С.

ад'юнкт кафедри цивільного
права і процесу НАВС

**МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ
В ПОРЯДКУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ**